

Årsrapport 2020 fra Forskningsetisk utvalg

1 Utvalgets sammensetning og virksomhet

1.1 Sammensetning

Forskningsetisk utvalg ved NTNU (FEU) har hatt disse medlemmene i 2020:

- Professor Arne Kristian Sandvik, Institutt for klinisk og molekylær medisin (leder)
- Professor May Thorseth, Institutt for filosofi og religionsvitenskap (nestleder)
- Førsteamanuensis Sule Yildirim, Institutt for informasjonssikkerhet og kommunikasjonsteknologi
- Ph.d.-kandidat Tanja Plasil, Institutt for tverrfaglige kulturstudier
- Professor Guttorm Sindre, Institutt for datateknologi og informatikk
- Lagdommer Dr. juris Bjørn O. Berg, Frostating lagmannsrett

Sekretariatet har bestått av seniorrådgiver og koordinator Ragnhild Lofthus frem til 1. mai, og juridisk rådgiver Didrik Tårnesvik. Thor Bjørn Arlov tok over for Lofthus i mai. Tårnesvik måtte trekke seg ut av arbeidet i utvalget i oktober av kapasitetsgrunner, og etter dette har ikke sekretariatet hatt egen juridisk fagkompetanse. Heldigvis har utvalget selv høy juridisk kompetanse gjennom utvalgsmedlem Bjørn O. Berg.

Tanja Plasil forsvarte sin doktorgrad i desember og trådte derfor ut av utvalget som representant for ph.d.-kandidatene. Hennes plass er foreløpig ikke fylt av andre, men DION har formidlet aktuelle kandidater. Dagens utvalg har oppnevning frem til 1. mai 2021.

1.2 Utvalgsmøter

Utvalget har hatt et fysisk møte, den 14.09.2020. Et planlagt møte i vår med NTNUs rektorat måtte utgå som følge av korona-situasjonen. For øvrig har større og mindre saker vært behandlet på sirkulasjon i utvalget med e-postkorrespondanse.

1.3 Henvendelser som er behandlet administrativt

Henvendelser og konkrete spørsmål om forskningsetikk, både internt ved NTNU og utenfra, blir behandlet løpende av sekretariatet i samråd med leder. Det har vært en rekke slike henvendelser i løpet av året, og nedenfor gir vi noen eksempler for å vise spennvidden.

- Forespørsel fra internasjonalt akademisk forlag om institusjonstilknytning for en artikkelforfatter. Videre sendt til aktuelt institutt ved NTNU som avklarte saken.
- Mange spørsmål om medforfatterskap, rekkefølge av forfattere og liknende. Sekretariatet og leder gir veiledning om regelverket og råd om behandling av slike saker. Svært ofte er rådet at spørsmålet må avklares i forfattergruppen eller på lavest mulig nivå.
- Forespørsel fra ØK-fakultetet om tolkning av Vancouver-reglene i forbindelse med en konkret sak om krav om medforfatterskap. I dette tilfellet ga FEU en skriftlig uttalelse etter at saken hadde vært vurdert av leder og nestleder.
- Flere henvendelser og klager fra ME-foreningen i forbindelse med en planlagt vitenskapelig studie som foreningen er motstander av. Saken har fått en viss nasjonal oppmerksomhet. FEU henviste den videre til Regional forskningsetisk komite som rette vedkommende og foretok ingen realitetsbehandling.

- Innspill til uttalelse fra NTNU i forbindelse med revisjon av NESH' forskningsetiske retningslinjer.
- Rapportering og dataavlevering til Riksrevisjonen i forbindelse med dennes etterlevelserevisjon av forskningsetikkloven.
- Varsel om brudd på forskningsetiske normer ved National Technological University of Singapore der en tidligere ansatt ved NTNU kan ha vært involvert. Saken ble oversendt til det aktuelle NTNU-instituttet som vurderte påstanden som ubegrunnet.
- Rådgivning til prorektor for forskning i forbindelse med deltakelse i nasjonal webinar om stordata-utredning.

1.4 Seminarvirksomhet

FEU hadde planlagt et fysisk frokostmøte den 24. april om «Tellekanter og vitenskapelig kvalitet». Dette måtte utgå som følge av pandemien, men ble gjennomført som webinar (Zoom) 19. september med god deltakelse. Webinaret ble dessuten gjort tilgjengelig som opptak, som fortsatt kan ses her: <https://ntnu.cloud.panopto.eu/Panopto/Pages/Viewer.aspx?id=a71daff7-4362-42e2-8e5f-ac4f00a55607>

Program

- Kl. 08.15 Innledning ved professor Guttorm Sindre, medlem av Forskningsetisk utvalg ved NTNU
- Kl. 08.20 Helene Ingierd, direktør for de nasjonale forskningsetiske komiteene:
Publiseringssnormer under press. RINO (Research Integrity in Norway) om publiseringspraksiser og forskningsintegritet
- Kl. 08.40 Professor Knut H. Sørensen, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU:
Eksellens ved Excel. Måling, veiing og avveining på tellekantuniversitetet
- Kl. 09.00 Diskusjon, kommentarer, spørsmål og svar
Ordstyrer: Professor May Thorseth, nestleder i Forskningsetisk utvalg ved NTNU

1.5 Andre initiativer

Sekretariatet har i samråd med utvalgslederen tatt noen initiativer i 2020 for å løfte forskningsetikk ved NTNU. For det første har vi engasjert oss for å gjøre nettkurset i forskningsetikk tilgjengelig for alle ph.d.-kandidater ved NTNU. Kurset ligger nå permanent i NTNU Læringsportalen (<https://studntnu.sharepoint.com/sites/kurs/Sider/Research-ethics.aspx>) og blir anbefalt ved alle fakultetene.

For det andre har vi startet en dialog med Kommunikasjonsavdelingen med sikte på å forbedre NTNUs nettsider om forskningsetikk, ikke minst forenkle tilgangen til informasjon og regelverk. Arbeidet fortsetter i 2021.

2 Forskningsetiske saker behandlet av FEU

I tillegg til løpende rådgivning til enkeltforskere og fagmiljøer (se 1.3), har Forskningsetisk utvalg behandlet to saker i 2020. Disse sakene er unntatt offentlighet av personvern hensyn, men vi refererer innholdet i anonymisert form.

2.1 Varsel om mulig uredelighet ved MH

Saken gjaldt MH-fakultetets behandling av et varsel om mulig uredelighet og inhabilitet knyttet til en doktoravhandling. Varselet om uredelighet dreide seg om plagiater eller dobbeltpubliserings. Fakultetet nedsatte et granskningsutvalg som konkluderte med at det ikke var snakk om uredelighet i form av plagiater eller dobbeltpubliserings, men at kandidaten kunne kritiseres for mangelfull referering. FEU fant granskningsutvalgets rapport tilfredsstillende, og gikk ikke inn i substansen. FEU uttalte seg derimot om mulig inhabilitet i komiteen og fakultetets saksbehandling. FEU konkluderte med at den aktuelle opponenter ikke var inhabil. Utvalget påpekte en glipp i fakultetets saksbehandling, men fant ellers ikke grunn til alvorlig kritikk.

2.2 Varsel om brudd på forskningsetiske normer ved ØK

Saken gjaldt varsel ved ØK-fakultetet om brudd på forskningsetiske normer i forbindelse med vitenskapelig publisering og klage på fakultetets behandling av dette. En ph.d.-kandidat hevdet at korresponderende forfatter hadde sendt inn et felles artikkelmanuskript uten kandidatens samtykke samt at en av de øvrige medforfatterne ikke oppfylte kravene til forfatterskap, begge deler i strid i med Vancouver-reglene. FEU ga en uttalelse i saken der konklusjonen var at det ikke var snakk om vitenskapelig uredelighet i forskningsetikklovens forstand, men om normbrudd og et eksempel på uheldig vitenskapelig praksis. FEU mente fakultetets behandling av varselet var forsvarlig ut fra regelverket, men påpekte enkelte læringspunkter.

3 Forskningsetiske saker ved fakultetene

De fleste saker med forskningsetiske problemstillinger oppstår i fagmiljøene og løses også på institutt- eller fakultetsnivå uten at Forskningsetisk utvalg nødvendigvis blir involvert. Blant annet i forbindelse med Riksrevisjonen etterlevelserevisjon av forskningsetikkloven, ba vi fakultetene rapportere om aktuelle saker i 2020. Det samlede inntrykket er at det var få og mindre alvorlige saker i fjor, skal vi tro fakultetenes tilbakemeldinger som er gjengitt nedenfor.

3.1 AD-fakultetet

Fakultet for arkitektur og design har ikke rapportert om forskningsetiske saker i 2020. FEU har i ett tilfelle blitt kontaktet av en instituttleder og har gitt råd om håndtering av et spørsmål om publisering på nett.

3.2 HF-fakultetet

Det humanistiske fakultet har ikke rapportert om forskningsetiske saker i 2020, og FEU har heller ikke mottatt henvendelser fra personer eller enheter ved fakultetet. Fakultetet etterlyser bedre informasjon om og tilgang til retningslinjer for behandling av mulig uredelighet.

3.3 IE-fakultetet

Fakultet for informasjonsteknologi og elektroteknikk har ikke rapportert om forskningsetiske saker i 2020, og FEU har heller ikke mottatt henvendelser fra personer eller enheter ved fakultetet.

3.4 IV-fakultetet

Fakultet for ingeniørvitenskap har ikke rapportert om forskningsetiske saker i 2020, og FEU har heller ikke mottatt henvendelser fra personer eller enheter ved fakultetet. Fakultetet melder likevel at det har vært diskusjoner omkring tilgrensende problemstillinger som forståelse av regelverk for åpen forskning og datalagring.

3.5 MH-fakultetet

Fakultet for medisin og helsevitenskap rapporterer om én sak i 2020, som er omtalt ovenfor fordi FEU fikk den til behandling. Sakens utgangspunkt var et varsel om mulig uredelighet i en ph.d.-avhandling knyttet til mistanke om selvplagiering eller dobbeltpublisering, og det ble også reist spørsmål om habilitet og saksbehandling. Saken er omtalt ovenfor, se 1.1.1.

3.6 NV-fakultetet

Fakultet for naturvitenskap har ikke behandlet saker om mulige brudd på forskningsetiske saker i 2020, og FEU har heller ikke mottatt henvendelser fra personer eller enheter ved fakultetet.

3.7 SU-fakultetet

Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap har ikke rapportert om saker knyttet til uredelighet i forskning i 2020, men melder om to saker som har relevans for forskningsetikk. Den ene dreide seg om trekking av to publiserte artikler som følge av feil adressering av NTNU, uten mistanke om uredelighet. Den andre saken knytter seg til en løpende diskusjon med NESH og Forskningsrådet om ansvarsforhold i forbindelse med samarbeidsprosjekter. FEU har ikke vært involvert i noen av sakene.

3.8 ØK-fakultetet

Fakultet for økonomi har i 2020 hatt én omfattende sak om brudd på forskningsetiske normer i forbindelse med publisering. Saken er omtalt ovenfor, se 1.1.2. FEU har vært tungt involvert i saken, både i innledende rådgivning, i formell behandling av klagen og i dialog med fakultetet i etterkant om den vurderingen utvalget hadde av saken.

3.9 VM

Vitenskapsmuseet rapporterer om to forskningsetiske saker som er behandlet ved enheten i 2020. Den første dreide seg om uenighet mellom to ph.d.-kandidater om eierskap til en forskningsidé, og ble løst gjennom intern rådgivning fra institutt- og museumsledelsen. Den andre handlet om strid med en ekstern oppdragsgiver om offentliggjøring av data fra et prosjekt. Rapporten ble først unndratt, men senere publisert etter at oppdragsgiver ble informert om kontraktvilkåret at rektor ved NTNU må samtykke i utsatt publisering. FEU var ikke koblet inn i noen av disse sakene.

Ellers informerer VM om løpende etiske dilemmaer og diskusjoner omkring tilgang til samlinger, allmennrettet formidling av komplisert forskning og regler for medforfatterskap.